nedeginti palaidoti dar ir X-XI a. Tam laikotarpiui skirtini kapai, kuriuose rasta pasaginių segių cilindriniais ir daugiakampiais galais, kryžinių smeigtukų.

Pasaginės segės cilindriniais, žvaigždiniais, platėjančiais galais, apyrankės gyvuliniais galais ir kiti dirbiniai sudegintų mirusiųjų kapuose rodo, kad X-XI a. plito paprotys mirusiuosius deginti.

Taigi 8 ištirti kapai priklausytų III a., o likusieji VIII-XI a.

GRINIŪNŲ (PANEVĖŽIO RAJ.) SENKAPIS

Adolfas Tautavičius

Griniūnų kaimas yra apie 7 km į ŠR nuo Ramygalos. Kaimo ŠR pakraštyje, Juodos (Nevėžio kair. intakas) dešiniajame krante buvo stambi kalva. Ją iš V supo Juoda, o iš Š - plati pelkė. Iš kalvos nuo seno buvo vežamas žvyras, kai kur kasami bulviarūsiai. 1935 m. ant jos ŠV kampo Aleksas Kuodys pasistatė sodybą. Įvairių žemės darbų metu buvo randami žmonių griaučiai, o prie jų - senienos. Iš jų keletas 1938 m. pateko į Panevėžio muziejų. Taip paaiškėjo, kad čia esama m. e. I tūkstantmečio vidurio senkapio[1]. Vėliau žvyro kasimas suintensyvėjo ir žymi aukštumos dalis buvo nukasta. Pasakojama, kad buvo randama žmonių kaulų ir įvairių papuošalų, įrankių ir ginklų. Tačiau beveik visi šie radiniai išsimėtė ar dingo[2].

---

[1] VAK byla Nr. 34, p. 162. Radiniai hitlerinės okupacijos metais Panevėžio muziejuje neteko metrikų.

[2] 1971 m. Vilniuje privačiame rinkinyje buvo viena žalvarinė šaukštinė antkaklė, 1977 m. Jotainių aštuonmetėje mokykloje - du žalvariniai nuokamieniai smeigtukai.

1977 m. Istorijos institutas ir IEM ištyrė senkapio likučius - buvusios A. Kuodžio sodybos vietą, kurią iš V, P ir PR supo žvyrduobė, o iš Š pelkė. Ištyrus 912 m^2 plotą, rasti 36 nedegintų ir 2 sudegintų žmonių kapai[3].

Dalis nedegintų žmonių kapų rasti apardyti bulviarūsių ir kitų duobių, keliuose kapuose griaučiai buvo beveik visiškai sunykę. Ištyrus 30 mirusiųjų griaučius[4], paaiškėjo, kad 7 iš jų yra 7-13 metų vaikų (k. 1, 2, 32 ir 36) ir 14-18 metų paauglių (k. 6, 18, 20), o 10 - moterų (k. 4, 7, 8, 11, 12, 15, 17, 19, 30 ir 33) ir 13 vyrų (k. 9, 10, 13, 14, 21, 23-27, 31, 34 ir 35). Tik trečdalis suaugusiųjų mirė sulaukę daugiau kaip 40 metų. Tai 4 moterys (dvi iš jų sulaukusios daugiau kaip 55 metus) ir 7 vyrai (iš jų tik vienas daugiau kaip 55 metų).

Mirusieji laidoti įvairaus gylio duobėse, kartais gana toli vienas nuo kito. Tik tyrinėtojo ploto PR dalyje pastebėtas tvarkingesnis laidojimas. Karstų pėdsakų nepastebėta. Nerasta prie griaučių ir abipus kaukolės ar kojų padėtų akmenų, kurie būdingi centrinės Lietuvos dalies m. e. pirmųjų amžių kapams. Laidota galva į Š, R, PR ir V. Mirusiųjų rankos sudėtos ant krūtinės (k. 7, 10, 18, 20, 25, 28, 31), kartais jos taip smarkiai sulenktos, kad žastikaulis ir alkūnės kaulas guli lygiagrečiai (k. 4, 35, 36). Kitų mirusiųjų tik dešinė ranka sulenkta smailiu kampu ir padėta ant krūtinės, o kairioji - sulenkta stačiu kampu ir padėta juosmens srityje (k. 14, 19, 24, 26, 34). Žymiai rečiau abi rankos sudėtos juosmens srityje

---

[3] Tyrinėjimų archeologiniai radiniai saugomi IEM, o antropologinė medžiaga - VVU Medicinos fakultete.

[4] Griaučius ištyrė VVU Medicinos fakulteto doc. G. Česnys.

(k. 33) arba dešinė nežymiai sulenkta ir padėta dubens srityje, o kairė sulenkta smailiu kampu ir padėta ant krūtinės (k. 15, 23). Mirusiųjų rankų padėtis, atrodo, nepriklauso nei nuo jų lyties, nei nuo amžiaus.

Įkapės negausios. Du vaikai ir trys vyrai palaidoti visai be įkapių.

Vyrams į kapą dažniausiai dėtas tik peilis (prie šono ar peties) ir kirvis (dažniausiai prie kojos). Jų papuošalai negausūs - viena žalvarinė ar geležinė lankinė segė arba geležinis lazdelinis smeigtukas. Tik vienas vyras palaidotas su apyranke ant kairės rankos. Kapuose beveik visai nėra ginklų. Tik viename vyro kape (Nr. 14) rastas nedidelis įmovinis ietigaliukas.

Moterų kapuose iš darbo įrankių kiek dažniau randame ylą ir pjautuvėlį, kur kas rečiau verpstuką. Jų kapuose kiek daugiau papuošalų. Dvi moterys palaidotos su antkaklėmis, keliuose kapuose rasta po žalvarinę lankinę segę ir po dvi apyrankes - ant abiejų rankų po vieną.

Trijuose vaikų-paauglių kapuose rasta karolių arba apvarėlės. Žiedų maža ir vyrų, ir moterų kapuose.

Sudegintų mirusiųjų palaikai aptikti 40-50 cm skersmens duobutėse - kelių cm storio sudegusių kaulų ir smulkių degėsių sluoksnelis. Vieno iš jų duobė įkasta į moters kapo (Nr. 19) duobės galą iki pat griaučių, ir sudeginto mirusiojo palaikai supilti ant anksčiau palaidotos moters kaukolės. Sudegintų mirusiųjų įkapės taip pat negausios. Viename kape rasta tik geležinė yla, o kitame - peilis, ovalinė sagtelė ir lankinė ilgakojė segė. Visi daiktai apdegę.

Iš darbo įrankių gausiausią grupę sudaro kirviai - 7 pen-

tiniai siauraašmeniai ir 5 įmoviniai. Su pentiniais kirviais palaidoti 5 vyrai (k. 10, 14, 23, 26, 31, 34 ir 36), dar du tokie kirviai atsitiktiniai, iš suardytų kapų. Jie nuo 14,5 iki 21,5 cm ilgio, turi 5-7 cm pločio ašmenis, kartais kiek atlenktą pentį. Du vyrai (k. 24 ir 35) palaidoti su įmoviniais kirviais, o dar trys tokie kirviai rasti atsitiktinai. Jie gana masyvūs, 15,5-18,5 cm ilgio, turi 4-4,5 cm pločio ašmenis. Kape Nr. 35 mirusiajam įdėtas kirvis visai netinkantis darbui - nudaužtais ašmenimis.

Su peiliais palaidota 12 nesudegintų ir 1 sudegintas mirusysis. Su jais laidoti vyrai (k. 14, 23, 24, 26, 34, 35), moterys (k. 4,8, 17) ir paaugliai (k. 36). Į kapus dėti gana stambūs, tiesūs peiliai. Geriau išlikusieji yra 16-24,5 cm ilgio, kai kurie turi kiek išdilusius ašmenis (k. 14).

Pjautuvai rasti 9 kapuose. Su jais dažniausiai laidota moterys (k. 12, 15, 19, 33) arba vaikai - paaugliai (greičiausiai mergaitės, k. 18, 32). Bet retkarčiais pjautuvas įdedamas ir vyrui (k. 31). Daugumas jų lenkto peilio formos, gana įvairaus dydžio. Antai kape Nr. 15 rastas smulkutis pjautuvėlis, o kituose kapuose 18-23 cm ilgio pjautuvai. Kapuose Nr. 18 ir 22 rasti lietuviško - žiemgališko tipo pjautuvai aukštyn atlenktu smaigaliu.

Ylos rastos beveik išimtinai moterų kapuose (k. 1, 12, 15, 25, 30, 33). Jos gana stambios, geriau išlikę egzemplioriai siekia 12-14 cm ilgio.

Verpsteliai gana retai randami. Kapuose Nr. 17 ir 25 rasti cilindro formos 4,2-4,7 cm skersmens akmeniniai verpsteliai, o kape Nr. 18 - silpnai degtas panašaus dydžio molinis. Visi jie neornamentuoti.

Darbo įrankių kompleksą papildo geležinis 12,5 cm ilgio skiltuvas, rastas kartu su įmoviniu kirviu.

Antkaklės rastos tik dvi. Viena jų šaukštinė (k. 7), o kita - iš storesnės apvalios vielos, kurios galai išploti į pailgas plokštelės, vienos plokštelės gale yra skylutė, o kita - užbaigta kabliuku (k. 18). Senkapyje rasta ir daugiau antkaklių. Antai antra šaukštinė antkaklė 1971 m. buvo Vilniuje, privačioje kolekcijoje. Pasakojama ir apie kitas antkaklės, kurios pateko pas nežinomus asmenis.

Kelių-keliolikos stiklo ar stiklo ir emalės karolių apvarėlės rastos dvi (k. 3, 6), o kape Nr. 20 aptikta keklo apvarėlė iš dvigubos eilės žalvarinių įvijėlių, protarpiais abi eiles jungė maža grandelė.

Lankinių segių rasta 10 kapų, visuose po vieną. Iš jų 3 buvo geležinės (k. 20, 24 ir sudeginto mirusiojo kapas II), o likusios žalvarinės. Iš jų keturios yra lenkta kojele, bet visos skirtingo dydžio. Didžiausioji iš jų (k. 7) yra 10 cm ilgio ir turi ties lankelio galu virš įvijos buoželę, kitos dvi (k. 16 ir 36) - profiliuotą įvijos lankelį, o ketvirtoji (k. 11) yra vos 4,2 cm ilgio. Dvi segės (k. 18 ir 23) su trikampe kojele. Tačiau viena iš jų taip pat lenkta kojele, o kita turi lietą užkabą, bet abi su aukštu siauru lankeliu. Dvi geležinės segės (k. 20 ir 24) taip pat turi siaurą aukštą lankelį ir trumpą kojelę bei trumpą įvijėlę. Sudegintojo mirusiojo kape rastoji lankinė segė stambesnė, priklauso ilgakojų grupei.

Kapuose Nr. 3, 10, 15, 25 ir 32 rasta po vieną sunykusį geležinį lazdelinį smeigtuką. Į gretimą Jotainių aštuonmetę mokyklą pateko du nedideli ankstyvi žalvariniai nuokamieniai

smeigtukai su grandinėlėmis, rasti žvyrduobės pakraštyje.

Gausiausią papuošalų grupę sudaro apyrankės, kurių 13 rasta kapuose ir 3 atsitiktinės. Iš jų 13 priklauso juostinių grupei, viena storagalė daugiakampė (k. 14) ir dvi iš apvalios vielos. Nežymiai išplotais ar tarsi kiek pastorintais galiukais. Iš juostinių apyrankių 4 yra trikampio pjūvio, likusios keturkampio ir pusapvalio pjūvio, puoštos išilginiais grioveliais ar skersinių rantelių grupėmis.

Tik kapuose Nr. 3, 10 ir 28 rasta po vieną įvijinį žiedelį. Retai naudotas ir diržas - rasta tik viena apdegusi geležinė ovalinė sagtelė, puošta skersiniais ranteliais.

Seniausiais laikytini kapai Nr. 3 ir 6, kuriuose rasta III-IV a. būdingos juostinės apyrankės ir stiklo bei emalės karolių apvarėlės. V a. pradžia datuotinas kapas Nr. 7 su šaukštine antkaklė ir lankine sege lenkta kojele bei buožele virš įvijos. V a. priklausytų kapai su lankinėmis segėmis trikampe kojele, lankinėmis segėmis su profiliuotu įvijos lankeliu, su storagalio apyranke. Vėlyviausiu - VI a. datuotinu kapu tenka laikyti sudeginto mirusiojo kapą II, kuriame yra rasta ovalinė sagtelė ir lankinė ilgakojė segė. Ar buvo vėlesnių kapų sunaikintoje senkapio dalyje, lieka nesaišku.

Taigi Griniūnų senkapio tyrinėjimai parodė, kad jau VI a. mirusiųjų deginimo paprotys plito į šiaurę ir siekė Panevėžio rajono P dalį.